

Іван Митрофанович Луценко – лікар, політик, командир

Закінчивши гімназію в м. Лубни на Полтавщині, Іван Луценко, який мав нахил до точних наук, складає вступні іспити на фізико-математичне відділення університету в м. Санкт-Петербурзі (Росія). Прослухавши перший курс, хлопець вирішує змінити напрям свого навчання і вступає на природниче відділення того ж закладу. Але, опанувавши повний курс, Іван зрозумів, що найбільше його цікавить наука, яка вивчає людський організм. Тому подає заяву з проханням зарахувати його до Петербурзької військово-медичної академії.

Вибір зроблено

Доречно зауважити, що схильність Івана Луценка до тематики проявлялася й під час студіювання медичних наук. Навчаючись у військово-медичній академії, він написав статтю «До питання про значення теорії відносності для медицини», яку було надруковано на сторінках журналу «Врач». До речі, упродовж усього життя Іван Митрофанович Луценко, маючи аналітичний склад розуму, завжди пращовував кожен свій крок на професійному шляху.

Після закінчення академії І. Луценко їде до м. Бендери (Молдавія) для проходження служби лікарем піхотного полку. Там він став свідком епідемії курячої сліпоты, яка виникла серед особового складу військових підрозділів. Це захворювання І. Луценко описав у праці «До вчення про курячу сліпоту», що стала згодом темою докторської дисертації, яку молодий лікар з успіхом захистив у Петербурзькій військово-морській академії. Вважаючи, що принесе більше користі для суспільства на терені медицини для цивільних громадян, І.М. Луценко невдовзі виходить у відставку, оселяється в м. Одесі, де створює кабінет за останнім словом тогочасної техніки (одним із перших у Російській імперії почав використовувати рентгенографічне обладнання) і практикує як лікар-гомеопат.

У другій половині XIX ст. серед різних верств населення Російської імперії відбулося різке зростання кількості прихильників і послідовників гомеопатичного методу лікування. Що ж сприяло поширенню цього способу боротьби з хворобами за принципом «подібне лікується подібним»? Зокрема, наявність переконливих фактів, що свідчили про неймовірну ефективність гомеопатії в боротьбі зі смертоносними епідеміями. У 1813 р., під час однієї з найбільш глибоких епідемій в історії людства – епідемії висипного тифу в Європі, серед хворих гомеопатичних лікарів рівень смертності становив менше 1% випадків, у той час як серед пацієнтів звичайних клінік, які отримували традиційну терапію, цей показник перевищував 30% випадків. Під час епідемії холери 1831 р. у Росії, як свідчать історичні документи, смертність пацієнтів, яким надавали гомеопатичне лікування, не перевищувала 10% випадків, у той час як у звичайних клініках констатували 80% летальних випадків.

Одеський злет лікаря Луценка

Треба зазначити, що найбільша кількість фахівців у сфері гомеопатії в царській Росії була на території України. У зв'язку із соціальними, санітарно-гігієнічними, торговельними і кліматичними особливостями на території нашої батьківщини досить часто були різні епідемії, з якими досить успішно боролися за допомогою гомеопатичної терапії. Зростала кількість лікарів і фармацевтів-гомеопатів, аптек та лікувальних закладів, об'єднань послідовників гомеопатії. До найвідоміших гомеопатів слід віднести сімейство Боянусів, М. Федоровського, Л. Бразоля і, звичайно, І.М. Луценка, ініціатора створення Одеського товариства послідовників гомеопатії – одного з перших у Російській імперії.

Попри потужний опір противників запропонованої Самуелем Ганеманом терапії 12 січня 1898 р. був затверджений

статут Одеського товариства послідовників гомеопатії, а доктор І.М. Луценко став його секретарем, скарбничим та редактором щомісячного журналу «Вісник гомеопатичної медицини». Але нападки на новий метод терапевтичного лікування не припинялися. Правління одеського ганеманівського товариства навіть погодилося провести полемічну дискусію з приводу права на існування гомеопатії, запропоновану одеським лікарем А. Ценовським, який таврував гомеопатію на IX Пироговському з'їзді (1905 р.), але згодом відмовився від полеміки з приводу методу, що набував усе більшої популярності серед різних верств населення.

Діяльність товариства проявлялася як у створенні лікарні, гомеопатичної аптеки, 2 амбулаторій, так і в публічних зборах, на яких промовці виступали з цікавими доповідями. З 69 доповідей, представлених членами товариства за перші 5 років його існування, 59 належали лікарю І.М. Луценку. Особливо слід відзначити його переказ російською мовою фундаментального твору Е.А. Фаррингтона з фармакодинаміки «Гомеопатична клінічна фармакологія». Окремі частини твору протягом кількох років друкувалися спочатку в журналі «Врач-гомеопат», потім у «Вестнике гомеопатической медицины». У 1910 р. книга, в якій описано близько 600 різноманітних лікарських засобів, у вигляді окремого видання вийшла спочатку в м. Одесі, а пізніше її було перевидано в м. Києві та Москві.

При лікарні, головним лікарем якої був І.М. Луценко, з часом відкрився хіміко-бактеріологічний кабінет, а також розпочали роботу систематичні курси, метою яких було ознайомити членів товариства і суспільство із сутністю хвороб та гомеопатичною методикою їх лікування. Діючи в співпраці з колегами із Санкт-Петербурзького товариства послідовників гомеопатії, одеські гомеопати також плідно працювали над уніфікацією методу виготовлення гомеопатичних засобів у аптеках різних міст Російської імперії. У зв'язку з тим що гомеопатія визнавалася духовенством пріоритетним методом лікування, І.М. Луценка запросили прочитати лекції з популярної медицини в Одеській духовній семінарії. Слід зазначити, що діяльність гомеопатичних служб мала благодійний характер – у м. Харкові та Одесі понад дві третини відвідувань хворих були безкоштовними. За рецептами ганеманівських товариств ліки відпускали із 25% знижкою.

Серед одеситів доктор І.М. Луценко мав таку популярність, що коли 1905 р. відбувалися вибори до першої в історії міста Ради робітничих депутатів, лікаря попросили дати згоду увійти до неї, і його було обрано депутатом від Української демократичної партії. Однак, розуміючи небезпеку демократії та самоврядування, царська влада незабаром припинила діяльність Ради. Тоді І.М. Луценко всю енергію, а також велику частину власних коштів витрачає на розвиток українського національного руху, стає одним із засновників одеського товариства «Просвіта», яке очолив 8 січня 1906 р. Напередодні першого зібрання місцевого товариства з'явився перший номер першої в Одесі української газети «Народна справа», виданої І.М. Луценком, завданням якої було обстоювати інтереси селянства і робітництва, боротися за рівні права, національно-культурне й політичне життя всіх пригноблених народів Російської імперії, зокрема українського народу. І хоч І.М. Луценко мав дозвіл на випуск газети, примірники, що надійшли в продаж, конфіскували, а подальше видання «Народної справи» було заборонено. Але переконаний у тому, що товариство має об'єднати довкола себе найширші верстви трудящих, І.М. Луценко організовує два мітинги, на які зібралася не одна тисяча людей. Звичайно, це налякало градоначальника й поліцейського м. Одеси. За Іваном Митрофановичем, його дружиною, донькою Настею – бібліотекарем «Просвіти» – було встановлено таємний нагляд. Знайшовши в бібліотеці нелегальну літературу, яку дочка Луценка там перекладавала, поліція влаштувала обшук на його квартирі. Виявивши під час обшуку програмні документи українських революційних партій, 18-річну дівчину заарештували. Півтора року провела вона в одеській буцагарні (запроторити ж до в'язниці батька не вдалося, поязак діав його депутатський статус). І.М. Луценка було відсторонено від громадської роботи, що дуже його пригнітило, адже він разом

з іншими одеськими аматорами, серед яких були письменники М.К. Вороний та І.Л. Липа, свого часу заснував видавничу «Одеську літературну спілку», завдяки якій побачили світ альманахи «З-над хмар і з долин» та «Багаття», що публікували твори відомих літераторів. Багатолітня дружба зв'язувала І.М. Луценка з І.С. Нечуєм-Левицьким та М.М. Коцюбинським. Коли ж 1909 р. до м. Одеси завітав І.Я. Франко, його друзі залучили доктора Луценка до обстеження стану здоров'я письменника.

Вітер змін

З перших днів Першої світової війни полковник медичної служби російської армії, надвірний радник І.М. Луценко знаходиться на фронті. А коли під час національно-визвольних «змагань» навесні 1917 р. виникає Українська партія соціалістів-самостійників, Івана Митрофановича Луценка обирають товаришем – заступником голови партії. У той же час його обирають членом Української Центральної Ради і на першому Всеукраїнському військовому з'їзді – членом Українського генерального військового комітету, що очолив увесь український військовий рух.

Таким чином, у розпал боротьби за державність України лікар І.М. Луценко виступає в трьох іпостасях: військового фахівця, що формує частини на захист перших національно-визвольних здобутків; медика, який опікується здоров'ям людей, і публіциста, що пише на громадсько-політичні та на санітарно-гігієнічні теми. З газети тих часів «Боротьба» відомо, що Іван Митрофанович брав участь і в організації першої в м. Одесі української національної книгозбірні, до якої віддав частину власної бібліотеки. Під проводом військового лікаря Луценка в м. Одесі створюється Військова рада, і саме з його наказу в цьому місті вперше було піднято синьо-жовтий стяг як символ української державності.

Останній бій

На з'їзді Вільного козацтва І.М. Луценка як одного з його організаторів на півдні України було обрано генеральним хорунжим (отаманом Вільного козацтва постав колишній світський генерал П. Скоропадський). Буремна доба ставила перед людьми нові неочікувані життєві задачі. На долю лікаря Луценка випало також опанувати професію військового командира. Його не тільки поважали і слухали, а й безмірно любили. Жодні сходи, жодне засідання чи нарада не відбувалися без нього. Був людиною рішучою і поквалерійськи «рубав з плеча». Коли починалися суперечки під час дебатів, то рішуче слово голови було завершальним. У грудні 1918 р. І.М. Луценко керував збройними формуваннями Директорії Української Народної Республіки, які вступили в м. Одесу, але після висадки французького десанту і внаслідок бойових дій проти французів і білої армії Луценко змушений був покинути місто. Організувавши одеський студентський курінь, полковник Луценко на чолі загону атакував бронепоезд Червоної армії під час відступу військ Армії УНР. Слід визнати, що командування, не провівши як слід розвідки, послало Івана Луценка і його курінь ліквідувати цілу дивізію, що означало неминучу загибель. Але не виконати наказ дисциплінований вояк Української революції не міг. Навіть коли наказ цей був згубний...

Не згасає в серцях українців пам'ять про славного сина українського народу, видатного лікаря-гомеопата, громадського діяча і військового командира, що поклав життя на алтар заради Батьківщини. У вересні 1996 р. в м. Одесі під час роботи з'їзду Всесвітньої федерації українських лікарських товариств на будинку, в якому тривалий час жив Іван Митрофанович Луценко (вул. Пастера, 52), було встановлено меморіальну дошку. VI Міжнародний гомеопатичний конгрес, присвячений пам'яті Івана Луценка, провела в м. Києві у жовтні 2003 р. Асоціація гомеопатів України. За ініціативи хмельницької молодіжної організації «Пластовий рух «Сокіл» та за підтримки місцевої міської і районної влади 14 січня 2012 р. відбулось урочисте відкриття пам'ятної меморіальної дошки на фасаді залізничної станції м. Красилів (Хмельницька область), неподалік якої героїською смертю загинув полковник Армії УНР Іван Митрофанович Луценко.

Підготував **Лук'ян Маринжа**

